

Берегова Д. А.

Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського

Науковий керівник: канд. пед. наук,

доцент **Стельмах Н. В.**

НЕТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ, ЇХ ПЕРЕВАГИ, НЕДОЛІКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ В ШКОЛІ

Постановка проблеми. У сучасній школі широко практикується застосування нетрадиційних форм навчання, але їх роль у пізнавальній діяльності учнів до кінця не визначена. Це актуалізує необхідність дослідження даної проблеми.

Аналіз літератури. Дослідженням питань нетрадиційних форм навчання займалися такі науковці, як: С. Кульневич, Т. Лакоценина, Ю. Мальований, Н. Мойсеюк, Л. Опеньок, Н. Островерхова, Т. Сидоренко, В. Чайка, І. Чередов та інші.

Так, Н. Мойсеюк та Ю. Мальований займалися вивченням усіх існуючих форм навчання і лише як аспект розглядали нетрадиційні форми; інші ж (Т. Сидоренко, Н. Островерхова, І. Чередов та інші) - зосередили увагу саме на нетрадиційних формах навчання, вивчали їх особливості, місце у сучасному педагогічному процесі.

Мета статті – визначити переваги та недоліки нетрадиційних форм навчання, їх вплив на ефективність навчального процесу, перспективи їх подальшого застосування в сучасних школах.

Виклад основного матеріалу. У тлумаченні терміна «форма організації навчання» панує різнобій. Вчені-дидакти по-різному пояснюють цю категорію. На нашу думку, одне з найточніших визначень подає М. Чайка: «Форма організації навчання – зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя й учнів, що здійснюється у встановленому порядку і в певному режимі» [5, с. 137].

Щоб з'ясувати сутність поняття «форми організації навчання», треба враховувати етимологію слова «форма» і його семантику. Термін «форма» у перекладі з латинської означає «зовнішній вигляд, обрис». Отже, на нашу думку, форма організації навчання — це зовнішньо виражена та обмежена в часі і просторі взаємозумовлена діяльність педагога й учня, в ході якої діти засвоюють знання, у них формуються уміння та навички їх застосування.

Існує велика кількість форм організації навчання, які формувалися і удосконалювалися протягом не одного століття. Педагогічній практиці їх відомо понад тридцять. Загальноприйнятими є колективна (уроки в школі, факультативи) та індивідуальна (реферати, самостійні проекти, тощо) форми, які суттєво відрізняються одна від одної.

Аналіз літератури та передового педагогічного досвіду дає підстави стверджувати, що найпоширенішими формами навчання в сучасній школі є: уроки, екскурсії, факультативи, консультації, практикуми, домашня робота, додаткові заняття, позакласні і позашкільні уроки.

У наш час поряд з традиційними, перевіреними часом формами навчання,

побувають відносно нові, так звані нетрадиційні форми організації навчання.

Нетрадиційні форми організації навчання – це, насамперед, творчий, самобутній підхід педагога до організації навчальної діяльності, це – вищий щабель педагогічної майстерності.

Починаючи з 70-х років минулого століття, з'явилася тенденція до зниження пізнавального інтересу учнів. На це явище педагоги відреагували введенням в шкільну практику нестандартних форм організації навчання [3]. На сучасному етапі існує велика кількість таких форм. Це зумовлено тим, що нетрадиційні форми навчання – результат творчої роботи вчителя. Такі форми з'явилися перш за все в уяві педагога та мали місце в його педагогічній практиці. Ніяких обмежень для творчості вчителя немає, тому постійно виникають нові й нові форми.

Не можна точно підрахувати їх кількість, чи визначити характерні особливості, та можна виділити основні, найпоширеніші в сучасній шкільній практиці та класифікувати їх. На нашу думку, була зроблена вдала спроба класифікувати нетрадиційні форми навчання педагогами С. Кульневичем та Т. Лакоціною:

1) **урок зі зміненими засобами організації:** урок-лекція, урок-парадокс, захист знань, захист ідей, урок вдвох, урок-зустріч;

2) **уроки, які спираються на фантазію:** урок-казка, урок-творчість; урок-твір, урок винахідництва, урок-творчий звіт, комплексно-творчий звіт, урок виставка, урок-«дивовижне поруч», урок фантастичного проекту, урок-розповідь про вчених: урок-бенефіс, урок портрет, урок сюрприз, урок - подарунок від Хоттабича тощо;

3) **уроки, які імітують які-небудь заняття чи види робіт:** екскурсія, заочна екскурсія, прогулянка, гостинна, подорож у майбутнє чи минуле, подорож по країні, урок-поїздка на потягу, урок-експедиція, захист туристичних проектів;

4) **уроки з ігровою змагальною основою:** урок-гра «Вигадай проект», урок-«доміно», урок-кросворд, урок-«лото», урок «Слідство ведуть знавці», урок-ділова гра, урок КВК, урок «Що? Де? Коли?», урок естафета, урок-конкурс, урок-дуель, уроки-змагання: урок-журнал, урок-вікторина, урок-футбольний матч, урок-тест, урок-гра для батьків, урок-рольова гра «Сім'я обговорює свої плани», урок-гра «Сходження» тощо;

5) **уроки, які включають трансформацію стандартних засобів організації:** парне опитування, експерт-опитування, урок-залік, захист оцінки, урок-консультація, урок-практикум, урок-семинар, захист читацького формуляру, телеурок без телебачення, учнівська конференція тощо [1, с.15].

Основне завдання цих форм навчання – підвищити пізнавальний інтерес в учнів, з цією метою вони широко використовуються в школі.

У дослідженнях науковців зазначається, що педагогам слід чітко усвідомлювати переваги та недоліки нетрадиційних форм навчання та визначати перспективи їх подальшого використання в педагогічному процесі.

До переваг, на думку науковців і педагогів - практиків, відносяться такі характеристики:

- 1) підвищують пізнавальний інтерес учнів;
- 2) дають змогу відійти від шаблону традиційного уроку, зробити навчальний процес більш захоплюючим, урізноманітнити його;

- 3) сприяють розвитку учителя та учнів, розкриттю їх творчого потенціалу;
- 4) педагог має змогу побачити, як поведуться його вихованці в незвичних для них умовах навчання, як змінюється їх спосіб мислення;
- 5) самим дітям нетрадиційні форми навчання подобаються більше, ніж буденні уроки [4].

Але, не зважаючи на вищезазначені переваги, нетрадиційні форми організації навчання мають і ряд суттєвих недоліків:

- а) невисока результативність роботи;
- б) відсутність серйозної пізнавальної праці;
- в) великі затрати часу;
- г) необхідність додаткової попередньої підготовки до уроку [2].

Крім того, при підготовці такої форми роботи недопустимо, щоб форма перекрила зміст.

Зважаючи на недоліки та переваги, не можна однозначно сказати, що використання нетрадиційних форм організації навчання в школі є позитивним чи негативним. На думку вчителів-практиків, такі форми роботи доцільно практикувати в школі, але вони не повинні витіснити традиційні уроки. Їх потрібно проводити нечасто, з метою пробудження в учнів цікавості до певного предмета чи теми. Доцільніше такі уроки частіше проводити з учнями початкової і середньої школи. Поступово їх частота повинна зменшуватися, щоб привчати школярів до серйозної пізнавальної, наукової роботи, щоб вони не сприймали навчання лише як гру.

Висновки. Нетрадиційні форми організації навчання з'явилися в творчій діяльності вчителя як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів. Вони повинні мати місце в шкільній практиці з метою пробудження та розвитку в учнів пізнавального інтересу як провідного мотиву навчання, але їх використання має бути в міру обмеженим.

Список літератури:

1. Кульневич С. В. Не совсем обычный урок : практическое пособие для учителей и классных руководителей, студентов средних и высших педагогических заведений, слушателей ИПК / С. В. Кульневич , Т. П. Лакоценина. – Воронеж : ЧП Лакоценин С. С., 2006. – 175 с.
2. Мойсеюк Н. Є. Форми організації навчання // Н. Є. Мойсеюк. Педагогіка : навч. посібник / Н. Є. Мойсеюк. – 5-те вид., доповнене і перероблене. – К. : ФОРМ МОЙСЕЮК В. Ю., 2007. – 656 с.
3. Організаційні форми навчання / За ред. Ю. А. Мальованого. – К. : Освіта, 1991. – 160 с.
4. Сидоренко Т.О. Типові та нетипові форми організації навчання [Текст] / Сидоренко Т.О. // Управління школою. – 2004. - № 14. – С. 6-8.
5. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. / В. М. Чайка. – К. : Академвидав, 2011. – 238 с. – (Альма-матер).